

peccatum, quod ex illo necessario sequitur. Respondetur primo, illud iudicium non necessario antecedere actum voluntatis, quo primo peccatur, ut supra ostensum est. Nam sufficit iudicium de commoditate, vel delectabilitate, quam hic et nunc objectum habet: et in appetitione ejus considerari potest. Et ita falsum est, iudicium illud pertinere ad actum primum necessarium ad peccandum, vel ad potestatem peccandi. Deinde dicimus, iudicium illud, quatenus tale esse potest, ut ex necessitate voluntas illi obediat, non posse esse a solo intellectu, nedum ab extrinseca causa; sed necessarium esse, ut sit ex motione propriae voluntatis per alium actum, in cuius virtute possit iudicium intellectus voluntati necessitatem inferre, ut supra etiam visum est. Et ideo si tale iudicium necessitet ad voluntatem peccandi, jam supponit priorem volitionem inordinatam per modum intentionis, si tale iudicium ad electionem ordinetur: vel per modum electionis, si per tale iudicium usus, seu executio impetur. Ideoque, si in primo instanti potuit Angelus tale iudicium habere, illud non a DEO, sed a se habuit, ex priori, scilicet, voluntate propria: et ideo non fuit actus primus ad primum actum inordinatum voluntatis, sed ad secundum, vel tertium: nam illos tanquam inter se connexos potuit Angelus simul in eodem instanti habere, ut saepe jam dictum est, et in capite sequenti iterum explicabitur.

54. *Verisimilior probatio pro secunda assertionem.* — Alio igitur modo tantum probabili et verisimili probamus assertionem. Quia peccatum fieri non potest, nisi Deo agente, vel permittente. Ad primum est simpliciter impossibile tam in primo instanti, quam in omni tempore, ut supponimus tanquam de fide certum, quia de peccato simpliciter, ut peccatum est, loquimur. Secundum vero non decet, secundum leges divinae providentiae, divinae bonitati, et sapientiae consentaneas: ergo simpliciter fieri non potest secundum ordinariam potentiam. Consequentia est clara, quia potentia ordinaria dicitur potentia Dei, ut alligatur, vel se accommodat convenientibus legibus providentiae suae. Minor autem quoad posteriorem partem, in qua est punctus difficultatis, probatur primo a signo: nam quod Deus hactenus non permisit, nec permissurus est, signum est, non est consentaneum legibus providentiae suae. Secundo, hoc videntur supponere Patres, cum confidenter dicunt omnes Angelos malos aliquando fuisse bonos: quia Deus bonos illos fecit. Ita enim loquuntur

Leo, papa, Concilium Bracharense, et Origenes, cap. praeced. citati. Et valde insinuat Augustinus, lib. 11, de Civit., cap. 13, et lib. 12, cap. 9. Tertio, quia consentaneum est divinae bonitati et sapientiae, ut peculiarem curam, et protectionem habeat suae creaturae liberae, saltem in eo momento, in quo illam condit, eamque veluti pannis infantiae involvat, et protegat, ne statim a se degeneret.

55. Quarto: potest hic accommodari ratio D. Thomae licet in rigore Deus non esset auctor peccati, etiamsi creaturam suam in primo instanti peccare permitteret: nihilominus occasionem praebere, ut ei tribueretur peccatum, ac si ipse Angelum malum cum ipsa malitia creasse videretur. Ut ergo opus Dei ab opere Angeli mali satis clare, et aperte discerneretur, decuit, ac oportuit, ut Angelus in primo instanti peccare non permitteretur. Dices, his argumentis ad summum probari Angelum non peccasse in primo instanti: non tamen, quod peccare non potuerit, quia permissio non est necessaria ad potentiam peccandi, sed ad peccandum. Respondeo: sicut ad peccandum necessaria est permissio, ita ad potentiam peccandi necessarium est, ut permissio sit possibilis: quia ergo permissio pro illo instanti quodammodo impossibilis reputatur secundum decentem et convenientem providentiae modum: ideo dici possunt Angeli non solum non peccasse, sed etiam non potuisse peccare in primo instanti, non ex se, sed quia ex necessitate quadam ordinariae legis non potuerunt illa perfectione Dei carere.

56. *Ad primam rationem in contrarium in num. 3.—Ad secundam in num. 4.*—Atque hoc modo explicando, et acceptando secundam sententiam, facile est ad fundamenta prioris opinionis respondere. Ad primum enim de aequiparatione primi instantis cum caeteris, disparitas assignatur, quia in primo instanti peculiari titulo, et ratione voluntas creata est sub protectione Dei. Et hoc significavit Albertus supra ad primum, quod erat fundatum in hoc principio, quod creatura de se tendit in non esse, cui ipse respondit. Dico, quod hoc verum est, nisi manu omnipotentis teneatur. Unde supponit hanc manutentionem esse quodammodo debitam in illo instanti, quamvis eam magis sibi debeat Deus, quam creaturae suae. Unde ad comparationem liberae dispositionis ad gratiam cum libera resistentia, quae in secundo argumento fit, respondemus, recte procedere de potentia absoluta, et in sensu diviso (ut aiunt) non tamen secundum

ordinariam providentiam ordinis gratiae. Absolute enim necessarium non erat ad non peccandum, se ad gratiam disponere. Poterat enim Deus creare Angelum in pura natura, et nihilominus creare innocentem. Et tunc etiam secundum ordinariam providentiam non posset in eo permittere operationem malam, neque cogitationem, quae illum esset in peccatum inductura juxta suam divinam praescientiam; sed vel creare illum posset sine ulla cogitatione, vel affectione libera; vel daret illi cogitationem congruam ad bene operandum, et aliam non permitteret. Atque simili modo, et cum eadem proportionem volens simul cum natura gratiam infundere, vel illum crearet cum gratia habituali sine actu ejus, vel volens Angelos justificare per propriam dispositionem, et cum libero actu gratiae, dedit omnibus vocationem congruentem, cui certissime non resisterent. Qui modus vocationis erat pro illo instanti debitus, et ideo non potuerunt Angeli illa carere in sensu explicato, et in eodem dicuntur etiam non potuisse pro illo instanti contra gratiae impulsu peccare.

57. *Ad tertiam in num. 5.*—Eadem fere est responsio ad tertium, in quo specialis difficultas proponitur de peccato omissionis. De quo putant aliqui aliter esse loquendum in hoc puncto, quam de peccato commissionis. Nam licet fateantur, Angelum in primo instanti non potuisse peccare peccato commissionis, quia non potuit habere actum positivum deordinantem; nihilominus aiunt de peccato omissionis id negari non posse, supposito praeepto affirmativo obligante Angelum pro eodem instanti; quia tale peccatum sine actu deordinato per solam carentiam actus fieri potest: Angelus autem potuit habere hanc carentiam, cum esset liber quoad exercitium actus. Sed nulla differentia constituenda videtur; primo, quia, si loquamur de potentia absoluta, non minus Angelus potuisset in primo instanti malum actum elicere, quam bonum non exercere; quia in primo instanti libertatem habet non tantum quoad exercitium, sed etiam quoad specificationem; ut discursus facti contra rationem secundae opinionis manifeste ostendunt. Nam qui ponunt illam necessitatem quoad specificationem in primo instanti, causam ejus necessitatis non reddunt, quam reddere oporteret, cum talis necessitas voluntati connaturalis non sit.

58. *Removetur obstaculum primo.*—Nec obstat, si dicatur, aliquam necessitatem quoad specificationem esse connaturalem voluntati

creatae; quoniam hoc solum est, vel circa bonum, aut beatitudinem in communi, vel in amore sui. Angelus autem potuit in primo instanti habere actum voluntatis non solum circa se, vel bonum aut beatitudinem in communi; sed etiam circa alia objecta spiritualia, ad quae nullo modo necessitatur. Imo licet in amore sui absolute spectato necessitas illa inveniatur; nihilominus in se amando hoc, vel illo modo; vel in ordine ad hunc vel illud finem, vel sibi concupiscendo hoc, vel illud bonum, potest esse libertas quoad specificationem, et hanc totam indifferentiam ex se habet voluntas Angeli etiam in primo instanti. Ergo de absoluta potentia loquendo ad utrumque modum peccandi in primo instanti per commissionem, vel omissionem est potestas in Angelo. Imo existimo nunquam esse potestatem omittendi, quin detur committendi; nam, qui habet libertatem ad non eliciendum actum praeeptum in eodem tempore, pro quo obligat praeeptum, etiam habebit potestatem, et libertatem ad volendum non elicere, quod non fit sine actu positivo et inordinato; unde eadem ratione poterit elicere actum inordinatum contra praeeptum negativum: nulla enim major ratio assignari potest.

59. Si autem loquamur de potentia ordinata, sic non minus est inconveniens secundum providentiam ordinariam Dei, non permittere peccatum omissionis in primo instanti quam commissionis: quia eodem modo procedunt congruentiae adductae, et quia per cogitationem, seu vocationem congruam, utrumque genus peccati aequa facilitate vitatur: ideo hujusmodi dispositio congrua in illo instanti est debita creaturae intellectuali, ut declaratum est.

60. *Ad quartum in num. 6.*—*Respondetur primo.*—In quarto argumento duae difficultates tanguntur: una de homine creato cum usu rationis, alia de puero perveniente ad usum rationis. De prima dicimus, multo minus potuisse peccare in primo instanti creationis suae hominem, quam Angelum: quia homo etiam creatus in statu originalis justitiae non ita poterat in instanti perfecte deliberare, sicut Angelus: et ita ex hac parte minorem potestatem naturalem habuit ad peccandum in puncto creationis, quam Angelus. Aliunde vero aliae rationes, quae ex parte divinae providentiae in Angelis inveniuntur, in homine eandem congruentiam habent, ut per se patet. Ad secundam difficultatem dici potest, non esse similem rationem, quia homini, qui supponitur creatus ante tempus usus rationis,

jam non est debita in primo instanti usus rationis illa specialis providentia, quæ in puncto creationis debetur, ut opus Dei omni ex parte perfectum sit: nam in homine perficitur opus Dei in puncto creationis et infusionis animæ rationalis, in quo puncto habet totam perfectionem illi statui debitam: unde licet postea peccet in primo instanti usus rationis, nihilominus satis distinguitur opus Dei ab opere hominis: nec est ulla occasio, vel apparentia tribuendi Deo peccatum ab homine commissum. Maxime quia, cum homo per tempus infantie cognitionem a rebus accipiat, et possit cogitationibus et moribus de se pravis prius assuefieri, illis potius, quam Deo tribuetur postea occasio peccandi in primo instanti usus rationis, et ita non est in illo omnino eadem ratio impotentiae, vel incongruitatis.

61. *Respondetur secundo.* — Verumtamen in rigore melius dicitur, non posse puerum peccare in primo instanti usus rationis, quod ita declaro: nam usus rationis in homine fortasse non incipit in instanti intrinseco, sed extrinseco: ita ut cum homo pervenit ad usum rationis, non detur instans, in quo sit verum dicere, nunc potest uti ratione, et non antea: sed in quo dici possit, usque nunc non potuit uti ratione, et immediate post hoc poterit; et ratio est, quia homo utitur ratione discurrendo: ac subinde non simul, sed cum successione aliqua, et ideo verisimilius est, usum rationis in homine ad modum successivorum incipere. Hoc autem posito clarum est, non posse peccatum incipere in instanti illo, in quo nondum utitur ratione: nec etiam in tempore immediato post illud; tum quia peccatum non videtur incipere in tempore, sed in instanti, quia est per simplicem et indivisibilem consensum, qui est veluti terminus præcedentis motus consultationis, seu deliberationis; tum etiam, quia saltem non potest esse peccatum, donec aliqua sufficiens deliberatio, quæ tempus aliquod etiam determinatum requirit, præcedat: et ideo non potest peccatum in homine simul cum usu rationis incipere; unde licet verum esset, usum rationis in homine incipere in instanti intrinseco, non posset homo in illo peccare: quia non potest tunc ita incipere usus rationis ut in illo instanti plena advertentia, vel iudicium ad peccandum sufficiens esse possit: sed solum dicitur tunc incipere, quia tunc inchoatur, et cum continua successione perfici potest, et in termino ejus peccari poterit; illud autem instans jam non est primum usus rationis, sed potius est ulti-

mum, seu terminus primi actualis usus rationis; et ideo non recte æquiparatur cum primo instanti creationis.

62. *Ad quintum in num. 7.* — Ad quintum argumentum, de homine concepto in originali peccato, respondeo esse de illo rationem longe diversam; nam peccatum originale non provenit a voluntate, quam Deus tunc creat, cum homo concipitur, sed provenit a voluntate antea creata, quæ post suam creationem peccavit, virtute continens omnes voluntates, quæ postea creantur; et ex vi culpæ tunc commissæ influit postea originale, et quasi habituale peccatum in homines reliquos statim ac generatur; nec pertinuit ad ordinariam providentiam Dei singulis personis humanis debitam, hunc influxum impedire: tum quia hoc sufficienter providit Deus ex parte in ipso Adamo: tum etiam, quia ipsemet Adam peccando, cum esset caput omnium, omnibus demeruit tale providentiæ genus. Christus autem, qui contrariam gratiam, et providentiam mereri potuisset, non ordinavit ad hoc suum meritum, (sola sua sanctissima Matre excepta) quia illud providentiæ genus fuit pro reliqua communitate magis expediens; tum ut peccatum Adæ condignius puniretur; tum, ut totius naturæ corruptio, et necessitas, ac gratia redemptionis evidentius innotesceret: et propter infinitas alias rationes providentiæ DEI, quæ facile possent cogitari.

63. *Circa sextam in num. 8 dubitatur.* — *Partis negativæ fundamentum.* — In sexto argumento petitur, an quod dictum est de primo instanti creationis Angelorum, dicendum etiam sit de primo opere voluntatis angelicæ, etiamsi contingeret non fieri in primo instanti creationis, sed immediate post illud; vel in aliquo alio posteriori instanti designato. Potuit enim Deus creare Angelum nihil per voluntatem, vel intellectum operantem, qui necessario esset, vel justus, si Deus vellet illi gratiam habitalem infundere, vel saltem innocens, id est, carens peccato; quia nec illud committere posset sine actu saltem intellectus, nec ab alio contrahere, ut per se patet. Tunc ergo primum actum haberet post illud instans: quæri ergo potest, an in Angelo tunc cesset eadem impotentia peccando in illo actu; nam hinc videtur eadem esse ratio: quia in tali Angelo primum instans esset primum opus ejus: cum hæc instantia sint angelica, et tantum in actibus Angelorum inveniantur: ergo eo modo, quo Angelus non potest peccare in primo instanti, non posset tunc peccare in illo

primo opere; et hoc etiam illud sextum argumentum suadet.

64. *Verior est pars affirmativa.* — In contrarium vero est, quia, licet Angelus nullum actum habeat in puncto, in quo creatur, nihilominus illud revera est primum instans creationis, in quo creatura est sub illa speciali providentia Dei, quam explicuimus: sive illud instans dicatur esse imaginarium: sive per coexistentiam nostri temporis, sive dicatur realiter esse in ipsa creatione passiva Angeli, ut meram rationem creationis habet a conservatione præcisam; ergo operatio, quæ postea fit, jam non subest illi speciali providentiæ Dei, et quamvis immediate post fiat, satis jam distinguitur opus Dei ab opere ipsius Angeli, non tantum ordine naturæ, sed inceptionis ac durationis; ergo simpliciter posset peccare Angelus in illo primo opere, et hoc videtur probabilius, et ratio in contrarium ex hoc fundamento soluta relinquatur.

65. *Illatio ex proxima resolutione.* — *Rejicitur.* — Hinc vero inferunt aliqui, potuisse Angelum, creatum in gratia, in primo instanti peccare: quia primus actus Angeli esse posset peccatum, et ita esset primum instans: et non esset simul cum gratia, quia non esset simul concreatum cum Angelo, ut supponitur. Ita loquitur Herrera, et reprehendit Palacios, Angles et Molina contrarium dicentes. Verumtamen, non illi tantum, sed omnes, qui questionem hanc in sensu proprio tractant, id affirmant: estque certissimum, ut in principio dixi. Ille vero auctor putat, primam operationem esse primum instans Angeli, etiamsi contingat non fieri simul cum creatione Angeli, sed post illam secundum coexistentiam ad nostrum tempus: et ita quod rem ipsam verum dicit, nimirum potuisse Angelum creari in gratia habituali, et immediate post amittere illam per primum actum, quia potuit esse peccatum, quod dicti auctores non negant, neque habent difficultatem, ut ex dictis patet. Differt ergo in modo loquendi, quia vocat primam operationem Angeli primum instans ejus, etiamsi non fiat simul cum creatione, sed post illam in re ipsa, et secundum coexistentiam ad nostrum tempus; et in hoc sensu intelligit questionem: cum tamen communiter doctores de instanti creationis loquantur, et illud vocent primum, sive in illo operetur Angelus, sive non; unde multi putant, non potuisse peccare in primo instanti, qui non potuit in illo operari: quam rationem alii refutant, non quia negent primum instans esse

possibile sine operatione: sed quia negent, in illo fuisse possibilem primam operationem: omnes ergo per primum instans intelligunt ipsum momentum creationis. Modus ergo ille loquendi cavendus est, quia cum sit contra communem sensum questionis, potest erroneum sensum inducere: quamvis sensus ab illo auctore intentus verus sit, cum quo non est de nomine contendendum.

CAPUT XXI.

UTRUM ANGELI NULLA INTERVENIENTE MORA, STATIM IN SECUNDO INSTANTI PECCAVERINT.

1. *In primo sensu sententia negans, ejusque fundamentum.* — *Impugnatur.* — Hæc questio dupliciter intelligi potest, videlicet, aut de primo instanti nostri temporis, seu de Angelo illi soli coexistenti: vel de primo instanti angelico ita permanente, ut alicui tempori nostro coextiterit. In priori sensu aliqui dixerunt, non potuisse Angelum peccare immediate post primum instans suum omnino indivisibile, per coexistentiam ad unicum instans nostri temporis: quia alias actus, quem in primo instanti habuit Angelus, desineret per ultimum sui esse, et alius inciperet per ultimum non esse secundum coexistentiam ad nostrum tempus, quod repugnat: sed hæc ratio nullius est momenti, ut supra lib. 6, cap. 2, in fine, ostendi: ubi propterea dixi potuisse primum instans in sanctis Angelis pro unico tantum instanti temporis durare: eademque ratio est de malis, et discursus paulo antea factus respondendo ad rationem contrariæ sententiæ, satis declarat, quomodo potuerint Angeli peccare immediate post primum instans suæ creationis, quod unico instanti nostri temporis coextiterit. Est etiam optima ratio, quia postquam Angeli in primo instanti suæ creationis habuerunt actum bonum coexistentem uni instanti nostro, nihil erat, quod eis necessitatem perseverandi pro aliqua mora in eodem actu imponeret: ergo immediate post de alio objecto, seu negotio cogitare, ac deliberare, et in eo male eligere potuerunt.

2. *Proponitur et suadet pars affirmans.* — An vero Angeli de facto peccaverint in secundo instanti in prædicto sensu, incertum est, pendetque ex illa questione, quam libro præcedenti, capite tertio, in hunc locum remisimus, videlicet, an primum instans angelicum fuerit omnino indivisibile, etiam per coexistentiam ad nostrum tempus: vel